

از آموزش الکترونیکی تا دانشگاه مجازی

فرصت ها و چالش ها

مهندس حسین مهربان

دکتر عبدالله نعیمی

کارشناس پژوهش دانشگاه آزاد اسلامی تهران جنوب

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران جنوب

چکیده

بحرانی که در دانشگاه ها طی ده سال گذشته صورت گرفته است در اثر ایجاد مرزی بوده است که جاری شدن و پیشرفت فناوری و انفجار اطلاعات آن را بوجود آورده اند. رفع موانع و استفاده از فرصت ها در جهانی شدن آموزش مجازی نیاز دانشگاه ها در مقطع کنونی می باشد در تمام دنیا موسسه های آموزش عالی برای ایجاد فناوری جدید به خصوص آموزش آنلاین تحت فشار قرار دارند.

بهبود کیفیت و افزایش دسترسی برای دانشجویان نوعی فرصت محسوب می شود و بستر تکنیک های و آموزش الکترونیکی، اقتصاد ضعیف جامعه و فرهنگ از موانع پیش روی دانشگاه های مجازی کشورهای در حال توسعه و فقیر می باشد که راهکارهایی مانند سایتهای مجهز عمومی و بسته های آموزش مجازی خود نوعی کمک برای ارتقا سطح آموزش الکترونیکی می باشد. و همچنین بازارهای جهانی قابل رقابت در بین دانشگاه های مجازی به دلیل افزایش متقاضی در سنین مختلف با علائق مختلف خود نوعی گشایش در تولید محصولات آموزشی دانشگاه های مجازی می گردد و در مجموع بازار یاد گیری بزرگتر از جمعیت تحصیل کرده مدارس می باشد.

مقدمه

دنیای اطلاعات امروزه رو به تحولات متفاوتی در عرصه های مختلف از جمله آموزش می باشد و همه اندیشمندان و برنامه ریزان کلان در تفکر این پیشرفت هستند مبدا مجموعه عظیم آموزش آنها از گردونه پیشرفت باز ماند یا اینکه منابع کافی جهت پیشرفت نداشته باشند.

تعدد راهکارها و نظریات متفاوت در زمینه آموزش الکترونیکی همچون دیگر فناوری های جدید خود از مشکلات متعدد برنامه ریزان آموزشی می باشد و این حرکت به سوی هدف نهایی مستلزم مطالعات دقیق در زمینه منابع, اقتصاد, فرهنگ و زیر ساخت های دیگر اجتماعی است .

دانشجویان و دانش آموختگان این علم از لحاظ علمی و فرهنگی متفاوت از آموزش سبک قدیم می باشد. داشتن دانشگاه مجازی صرفا امکانات نیست بلکه تمام ابزار یکجا میتواند حرکت مثبتی را ایجاد کند .

با مجازی شدن دانشگاه ها مزایایی را در مجموع شامل حال جامعه میکند که می توان در اینجا اشاره کرد :

1 - بهبود کاهش تراکم ترافیک 2 - تسهیل در حل مشکلات محیط زیست 3 - فعال سازی اقتصاد

محلی

4 - افزایش فرصت های شغلی برای معلولان, سالخوردگان و زنان خانه دار 5 - استفاده بهتر از زمان و

فرصت ها کاهش مشکل فضای آموزشی و کاری 6 - کاهش فشارهای روانی ناشی از برخوردها و

تعاملات اجتماعی

و برخی معایب شامل :

- 1 - کم‌رنگ شدن جنبه های اجتماعی افراد بواسطه کاهش تعاملات اجتماعی 2 - مشکلات در ارزیابی سطح علمی از راه دور 3- لزوم دانستن زبان انگلیسی و کامپیوتر که برای افراد عادی با دشواری هایی روبرو می شوند .

بحران در آموزش عالی

امروزه به صورت عمومی پذیرفته شده که سیستمهای آموزشی جهان وابسته به اقتصاد و فشار اجتماعی هستند و قادر به برآورده کردن احتیاجات روبه افزایش دانش اقتصادی نیستند . با وجود اینترنت، آینده آموزشی همراه با تعامل تغییر کرده است. در جایی که فناوری اطلاعات کنترل اطلاعات و تولید اطلاعات را بدست گرفته، اینترنت یک فناوری قوی تر است که روابط اجتماعی و اقتصادی را شکل می دهد . رشد کنترل نشده اطلاعات در حال سرازیر شدن به سوی دانشگاهها و دانشجویان بوده و دانش با منابعی بیشتر از قبل در اختیار آنان است. از طرف دیگر رشد خلافت و جهانی شدن، نیازهای یاد گرفتن بیش از مدارک تحصیلی را افزایش می دهند.

با توجه به این تغییرات ،دانشگاهها باید نقش خود را به طور اساسی تغییر دهند . آنها باید در جهت تغییر زیر ساخت علمی جامعه تغییر کنند . اعلامیه جهانی آموزش (یونیسکو 1998) تغییرات لازم برای اینکه آموزش عالی در اختیار و در دسترس عموم قرار گیرد را اعلام نمود که در حقیقت این تغییرات باید بطور یکسان و بدون تبعیض در اختیار همه قرار گیرد و برای تمام عمر و در رابطه با جامعه باشد. همینطور در جهت تربیت نیروی متخصص، تضمین کیفیت و مشارکت زمان در زمینه فناوری اطلاعات و شبکه سازی ادامه پیدا کند.

انحراف برای تغییر

عوامل تغییر دانشگاهی بسیار به هم وابسته هستند به طوری که نمی توان آنها را به ترتیب اهمیت دسته بندی نمود. هر کدام از آنها علت و معلول هستند. و از دیدگاه دانشگاه نمی توان عوامل را به گروههای اول و دوم تقسیم کرد و آنها را از هم جدا نمود. باید گفت که تصویر ترسیم شده از دانشگاه در این بخش در تمام کشورها کاربرد ندارد.

جهانی شدن

به ساده ترین شکل، جهانی شدن، دیدن یک جنبش به دور از دنیایی بی نظم و پر هرج و مرج تجربه کردن آن به عنوان یک دهکده جهانی است. رابطه بین تولید علم، (تحقیق) و آموزش و تحصیل در شرایط جهانی، تغییر می کند. در یک سطح، جهانی شدن اقتصاد دنیا، صورت مرزهای ملی آموزش و تاکید بر برنامه تحصیلی بین المللی پیش می رود. در سطح دیگر که ما در حال تجربه کردن آن هستیم، دانش جهانی می شود.

دیجیتال کردن اطلاعات، تاثیر عمیقی بر روی هسته اطلاعات نداشته است و دانش در حال هم معنی شدن با علم دیجیتال است. در اقتصاد جهانی، رشته افزودن ارزش به محصولات و خلق دانش جدید، به بسیاری از کشورها رسیده برخی از آنها پیشرو در این زمینه هستند و برخی دنباله رو و بعضی نیز بسیار عقب افتاده اند. کشورهای زیرگروه و کشورهای حاشیه ای در این زمینه و یا کشورهای جدا افتاده و دانش ویژه خود آنها مانند دانش فرهنگی و سنتی آنها، ممکن است بی ارزش و بی فایده در اقتصاد جهانی شوند. سیستم های آموزش سنتی بسیاری از نیازها را برآورده نمی کنند، چه رسد به نیازهای بزرگ جمعیت.

ارتباط و پیچیدگی اینترنت

اینترنت به عنوان یک وسیله ارتباطی جدید، روابط اجتماعی را تبعاً تحت تاثیر قرار داده است. بنابراین تاثیر قوی ای هم بر آموزش دارد. برای مثال توانایی حافظه انسانی، امروزه ارزش چندانی ندارد. نه به دلیل اینکه بی فایده است بلکه چونه توانایی های مهم تر و دیگری برای انسان وجود دارد که باید توسعه پیدا کنند. نیاز به توانایی یافتن تجزیه کردن و مرتب کردن اطلاعات است. این فقط یک مثال کوچک از تغییر بزرگی است که در انواع آموختن رخ داده و در جهان مرتبط لازم است.

تغییر بیشتر تکاملی است تا انقلابی ولی خیلی زودتر از یک چشم بر هم زدن اتفاق می افتد. با این حال مسائلی وجود دارند که غیر قابل انکار هستند.

1) نیاز به رابطه داشتن با مردم رده بدل اطلاعات به عنوان بخشی از فرایند فهم و توسعه برای یاد گیرنده است یکی از کلیدهای این کار تقسیم کردن و منطبق کردن چیزهایی است که دیگری یاد گرفته است.

2) شتاب در تولید علم جدید و نیاز به فرایند بیشتر و سریعتر اطلاعات. فشارهای زمان باعث می شوند که دانشجویان اهمیت توانایی در تشخیص سریع و داشتن اطلاعات کافی را درک کنند. آموختن و درس پس دادن دیگر فقط به کلاس درس محدود نمی شود. سانس های غیر رسمی برای آموختن در حال کار، در خانه و در حال بازی، آهسته در حال تبدیل شدن به یک رشته آموزشی رسمی هستند.

3) جهانی شدن اطلاعات و دسترسی به آنها، بطوریکه دسترسی اطلاعات مهمتر از آن است. در جهانی که اطلاعات به سرعت در دسترس همگان است. چیزی که ارزش دارد پیدا کردن و مرتب کردن و بکار بردن آن اطلاعات است.

4) اینترنت وسیله نقلیه این تغییرات است و این مساله که دانش می تواند دیجیتال شده و بصورت الکترونیک نقل و انتقال گردد را باور پذیر می کند . از سوی دیگر این پدیده ،روابطی را بین افراد و دانش آموزان و کار آموزان ایجاد کرده که باعث رقابت رو در رو گروهها می گردد.

تقسیم کردن دیجیتال

در تمام دنیا، موسسه های آموزش عالی برای ایجاد فناوری جدید بخصوص آموزش تحت فشار قرار دارند . حامیان این مساله عقیده دارند که آموزش الکترونیکی هزینه های آموزش حضوری را حذف می کند. دسترس دانش آموز را و سعت می دهد و کیفیت آموزش را بهبود می بخشد که اینها اهداف عمده دانشگاه ها و دانشکدهها هستند.

در جهان رو به پیشرفت، آموزش الکترونیکی جذابیت های دیگری نیز وجود دارد: رشد سریع افراد - زنگ تفریح طولانی و توسعه توسعه اقتصاد بر پایه علم .

مشکل عمده اینست که در حالی که آموزش الکترونیکی نافع ترین نوع آموزش برای ملل پیشرفته است، جهان در حال توسعه دارای مشکلات ساختاری ارتباطات تلفنی و عدم وجود پشتوانه کافی برای هزینه گران فناوری جدید است.

نزدیک به 90٪ از کاربران اینترنت در کشورهای پیشرفته زندگی می کنند که روی هم 16٪ از جمعیت جهان را تشکیل می دهند. در افریقا و کشورهای عربی 1٪ از کل وجود دارند . پس می توان نتیجه گرفت که حد بالایی از جمعیت جهان از فناوری پیشرفته دور بوده و هنوز در عصر، ماقبل از اطلاعات زندگی می کنند .

در حقیقت دسترسی به اینترنت هنوز دارای مشکل می باشد و بسیاری از رشته های آموزشی دارای سواد کافی برای نوشتن مسائل در این محیط جدید و یا ایجاد دوره های آموزش الکترونیکی در اینترنت نیستند.

دانش آموزان و کسانی که در این محیط غوطه ور می شوند، هنوز انطباق و طریقه صحیح شرکت کردن در دوره های این محیط را نمی دانند و اگر اختلافات فرهنگ و زبان توسط طراحان لحاظ نشود. دانش آموزانی که زبان مادریشان انگلیسی است همواره در بحث های درون خطی تسلط دارند. بنابراین وارد شدن به اینترنت فقط شروع ساده مقدمه ای است برای تقسیماتی در دنیا ی دیجیتال، آموزش، پشتیبانی، تربیتی، زبان و آزمون که اینها همه دارای اهمیت هستند.

اصلاحات چند جانبه مفهوم دانش

یکی دیگر از تغییری جهت قطعات این نورثیک (دانش) به تغییر چند جانبه مفهوم دانش اطلاق می گردد، در جایی که ارزش اطلاعات از نظر اقتصادی برتری بارز نسبت به ارزش اجتماعی و فرهنگی آن دارد در جایکه کتاب و کلاس و برنامه درسی اجباری مشخصه های قدیم دانش را مشخص می کند حالا سوالاتی در خصوص پیش فرض های لایه زیرین ارزش اثبات و پایداری جهان که در آن متنی خطی و معلمی صاحب تمام و معتبر معنا پیدا میکند جهانی سازی و اینترنت کارآیی محیط دانش به سمت موضعی سوق می دهد که بیشتر در خدمت سیستم های مالی اقتصادی قرار می گیرد این بدین معناست که دانش باید به شکلی تولید گردد که در خدمت سیستم مدرن و جهان باشد که بتوانند در بازار در صف جلو و رقابت کننده باشد.

تحقیقات آکادمیک برای خروجی و اهداف بهتر جهت دار انجام می شود نه آنکه به صرف مقاصد روحی - روانی و یا ارضای حس کنجکاوی انجام شود. هدف یک کاربرد است نه یک تفکر یا تامل.

بنابراین به همین نسبت تغییرات عمیقی در زمینهم آموزش آن دانش اتفاق افتاده است.

فضای مجازی اینترنت محیطی را بوجود می آورد که در آن خواننده امکان کنترل محیط را دارد در این حال امکان تغییر میان خواننده و نویسنده (که در دنیای سابق شاگرد و معلم خوانده میشد) در دنیای مجازی اینترنت هیچ مقام ثابتی به نام معلم، که شاگرد در انتظار آن می نشیند، وجود ندارد بلکه هر دو مفهوم (شاگرد و معلم) در حال تعامل با یکدیگرند به همین دلیل علم آموزان صرفاً در خلق مفاهیم همکاری نمی کنند بلکه آنها می توانند راه خود را برای آموختن بیابند. مفهوم سازی به خودی خود فرم دیگری دارد از آنجایی که کاربرد دانش تغییر کرده است دانشگاه ها نیز به سمت مصرف کننده جهت گیر شده‌اند این جهت گیری با نگاه مدیریتی جدید در جهت بهینه کردن مزیت و جوابگویی می باشد و دانشگاه ها دانشجویان را مشتری خود ببینند و آن مقدار دانشی را که دانشجویان نیاز دارند، در زمان درست و به اندازه کافی که آنها می خواهند، به آنها بدهد .

دسترسی و سرمایه گذاری دولتی

در تمام دنیا دول جهانی اشتیاق کم و کمتری به سرمایه گذاری در سطوحی که قبلاً سرمایه گذاری شده دارند خیلی از کشورهایی که برای دانش آموزان شهریه‌های در نظر نمی گرفتند در حال حاضر بحث شهریه را مطرح کرده اند و دانشگاه ها در جستجوی پیدا کردن دیگر منابعی بغیر از منابع دولتی برای تامین هزینه تحقیقات هستند در موارد خیلی هزینه تحصیل دانشجویان توسط دولت بصورت تصادفی تامین می گردد که شامل اقلیت نژادی، ریالنا توانان، بانوان و یا مردمی از مناطق محروم، در دیگر موارد دولت بصورت انتخابی تأمین می کند

هزینه های رشته های خاص و رشته های درون خطی تنظیم گردیده اند.

همه دانشگاهها خودشان را به محیط رقابتی وفق می دهند. در جمهان توسعه یافته تعداد جوانان 18-

22ساله در حال نزول است و در کشورهای در حال توسعه افزایش رقابت برای دانشگاههای مجازی

خارج از کشور وجود دارد.

دانشگاه‌ها بوسیله فروش طرحها، تکنولوژی استراتژیک و دیدگاه‌های تازه بتوانند ادامه میدهند.

یادگیری مادام‌العمر و قابل انعطاف بوسیله اینترنت دوره اطلاعات و ارتباطات متحول می‌شود و منجر به کاهش زنان تحصیلی دوره لیسانس و فوق لیسانس می‌شود اغلب شغل‌ها و حرفه‌ها بطور اجباری کارمندان و پرسنل خود را با پیشرفت و توسعه در مدتی مناسب آشنا می‌کنند و شرکت‌ها تشخیص داده‌اند که دانش و معنویات و مدیریت معلومات، کلیدی است، برای تداوم و پیوستگی و دوام تماس، این عوامل منجر به یک وضعیت جدید را در امریکا شده است که بزرگسالان را بر آن داشته تا برای دوره‌های آموزش عالی ثبت نام کنند و از فارغ‌تحصیلان 8-22 ساله پیشی گیرند.

بیشتر کافر مایان تامین بودجه خواهند کرد برای کارگرانشان تقریباً نوعی از برنامه‌های کاری را یادگیری نمایند بعنوان اینکه آنها تشخیص دهند و بدست آورند ذهنیت بیشتری از اطلاعات اختصاصی و کاریشان را نوع دیگر تکیه و پافشاری دارند بر اینکه کارگزارانشان تحت خط شرکت همکاری و کمک کنند هنوز هم نوع دیگری هستند که عبور می‌کنند بیشتر از مسئولیت برای یادگیری در دوره‌های از زمان و ارزش و اعتبار برای کارگزارانشان.

چالش‌ها

این عوامل تغییر دهنده به تعدادی از چالش‌های واقعی منجر شده‌اند که دانشگاه‌ها با آن روبرو می‌شود

بهبود کیفیت، افزایش دسترسی، کاهش هزینه

از لحاظ کارکنان جدید، آموزش جدید و حجم کار تخصصی بیشتر در مقایسه با دانشگاه ها به سبک گذشته مشکلاتی را ایجاد می کند که مازاد بر هزینه های گذشته نیاز به سرمایه ها بیشتری است بنابراین چالش بیشتر کمبود منابع است و بسیاری از دانشگاه ها راهکارهایی را اندیشیده اند ، سفارش شدن آموزش ها نیاز به استانداردهای جدیدی است که استادان با ترکیب دروس مختلف به متقاضیان متفاوت ارایه دهند مبتدیان در امر آموزش مجازی به تغییر در سبک رهبری و نگرش های موجود در دانشگاهها نیاز دارند آنها نیاز دارند که خود را با ادبیات فناوری وفق دهند و ارزش همکاری کار گروهی و ایجاد ارتباط در تمام سطوح سازمانی را نشان دهند.

چآنها باید فرصت طلب و ریسک پذیر باشند و تیم های فوقالعاده به انتشار فن آوری اطلاعات پردازد در سرتاسر جهان از طریق ارتباط الکترونیکی دارد لذا تربیت مدرس متفاوت از شرایط کنونی است مطالب استاد در دید جهانیان است پس مطالعه بیشتر و علمی تر برای اعتبار بیشتر لازم خواهد شد. نیاز به مهارت های آموزشی مجازی به زبان انگلیسی بیشتر از همیشه احساس می شود در کشورهای توسعه یافته پیش بینی همه امکانات آموزش مجازی در تمام سطوح و حتی فراگیر کردن تمام کارمندان و دانشجویان در تمام اوقات با اتصال به شبکه رایانه ای می باشند و اجازه دارند از این ارتباط برقرار کرده و خلاقیت خود را در ابزار تحقیقی رشد دهند دانشگاه ها در کشورهایی که برای آموزش الکترونیکی منابع محدود دارند با مشکلات متعددی در زمینه مجهز کردن دانشجویان به مهارت دارند لذا این کشورها باید اقتصاد خود را بر اساس دانش توسعه دهند.

رشد مراکز مطالعاتی بومی

Ahoo Engineering Group

یکی از شیوه‌هایی که در حال توسعه برای رویارویی با تقاضا در آموزش مجازی به دنبال آن هستند، استفاده از مراکز مطالعاتی بومی و داخلی است که سایت‌های مجهزی را در دسترس دانشجویان قرار می‌دهند و گاهی مستقیماً به یک دانشگاه متصل می‌شوند و جایگاهی برای آموزش فراهم می‌کنند و از این مراکز برای خدماتی مثل کنفرانس‌های ویدیویی، ورود به اینترنت، تلفن، فکس، و ... برای عموم نیز استفاده میشود.

بازار جهانی تحصیلات عالی

بازار جهانی برای دانشگاه‌ها رقابتی خواهد شد و دانشگاه‌ها با فرصت‌های بیشماری روبرو می‌شوند. قیمت بازار برای یادگیری جهانی قابل پیش‌بینی نیست و رقابت در بین دانشگاه‌های مجازی، دانشگاه‌های همکار و دیگر تهیه‌کنندگان تحصیل خصوصی تا حدی ادامه پیدا خواهد کرد که دیگر اساس قدیمی دانشگاه‌ها را هم در کشورهای در حال توسعه و هم توسعه یافته از بین می‌برد. در هر حال بازار یادگیری بزرگتر از جمعیت تحصیل کرده قدیمی مدارس می‌باشد و به این ترتیب بازار برای یادگیری در همه زمانها در حال توسعه است.

موانع و منافع رشته‌های مجازی چیست؟

در بیشتر آکادمی‌ها طراحی یک رشته برای شبکه تغییر در سر فصل‌ها می‌دهد ولی منافع زیادی در این کار وجود دارد. از جمله علائق تجدد یافته و حتی انگیزه‌ای در ارتباط با دانشجویان به صورت بحث و گفتگو بوجود می‌آید و خط و مشی‌های جدید علمی حاصل این تغییرات است

اینترنت و تحصیل از طریق شبکه کمک می کند تا دانشگاه ها در جهش علمی گامی بلند بردارند در هر حال اگر افراد فقیر نتوانند به منابع اطلاعات غنی شبکه دسترسی پیدا کنند عدم عدالت اجتماعی در علم بیشتر می شود.

وضعیت ها

علیرغم کثرت این چالش ها ، آموزش الکترونیکی موقعیت ها متعددی برای دانشگاه ها فراهم می آورد که راهی برای تحول و تکمیل آنها می باشد رشد دانشگاه ها و شرکت های مجازی دلایل متعددی دارد :

1- تقسیم منابع ، هزینه ها و زیر ساختها جهت ارائه آموزش الکترونیکی

2- رقابت ها با تهیه کنندگان بین المللی

3- کاهش نسخه برداری میان دانشگاه های موجود

برخی از این حرکت ها با اسپانسرهای دولتی هستند ولی بسیاری دیگر بدون کمک های دولتی توسعه می یابند شراکت های خاص میان دانشگاه ها در کشورهای در حال توسعه بیشتر می باشند

زیرا بدون شراکت های استراتژیکی و مدیرانه برای دانشگاه ها، رقابت ها با بازارهای وسیعی که در فضای آموزش سطح بالاتر حضور یافته اند، مشکل خواهد بود.

نتیجه گیری

یادگیری الکترونیک به معنای (در مسیر) یا هر جایی خارج از دفتر، آخرین رمز واژه است و در این میان آموزش پیشرفته نیز شناخته می شود.

Ahoo Engineering Group

قرارگیری در میان ایده‌ها از طریق رسانه‌های مختلف باعث افزایش درک و آگاهی و علاقه‌مندی می‌شود و از طرفی فراهم آوردن رسانه‌ها پر هزینه است دانشجویان خود را با فرایافت‌ها و عملکردهای آموزش مجازی و فک می‌دهند و تجهیزات در منازل افزایش می‌یابد همزمان وزارت خانه‌ها بیشتر از پیش خدمات خود را الکترونیکی می‌کنند لذا نیاز به سرمایه‌گذاری‌های بالاتر در زیر ساخت‌های آموزش الکترونیکی برای همگان لازم و حیاتی می‌گردد.

برای کشورها و موسساتی که از نظر امکانات اینترنت در سطح متوسط می‌باشند منابع اندکی از طریق وب به صورت نرم افزار، اسناد و کتابخانه‌های دیجیتال در اختیار دارند سیستم‌های توسعه یافته در کشورهایی که از نظر فناوری غنی نمی‌باشند با سازگاری ندارند.

زبان مانع دیگری برای دستیابی به منابع دیجیتال است.

تغییراتی که دانشگاه‌ها تحمل می‌کنند اجباری و ضروری نیست و از نقطه نظر دانشجویان، کارمندان و حتی آکادمیها مفید است تاکید دانشجویان بر استفاده از روش‌های جدید، انعطاف پذیری و ارتباطات قوی، مثبت بوده و باعث تغییر و تحول دانشگاه‌های قدیمی می‌شود.

یادگیری دانشجو را تحریک کرده و به این ترتیب معلم دروازه بان دانش نمی‌باشد.

آموزش مجازی اهمیت آموزش غیر معمول را تقویت کرده و سازش را بین کار و درس، بین یادگیری و ارتباط، بین یادگیری و سرگرمی بوجود می‌آورد.

دانشگاه‌ها امکان اینکه با روش‌های خشن و خشک ظهور کنند وجود دارد که این امر بر اساس هدف و فرهنگ جامعه رخ می‌دهد.

منابع و ماخذ

1- گیلبرت آلن و ژوزف گاگلر " شهرها، فقر و توسعه "

2- گراهام تامسون , جهانی شدن زیر سوال, اطلاعات سیاسی - اقتصادی شماره 151-152.

3- Bates,AW.2001. National strategies for e - learning in post – secondary education and training paris : 11EP -UNESCO

4-Edwards, R; Usher, R 2000. Globalization and pedagogy : space , place and identity Routledge.

5- UNESCO. 1998. Higher education in the twenty – first century: vision and action.

Final report , World Conferemce on Higher Education , UNESCO , paris 5-9 October 1998